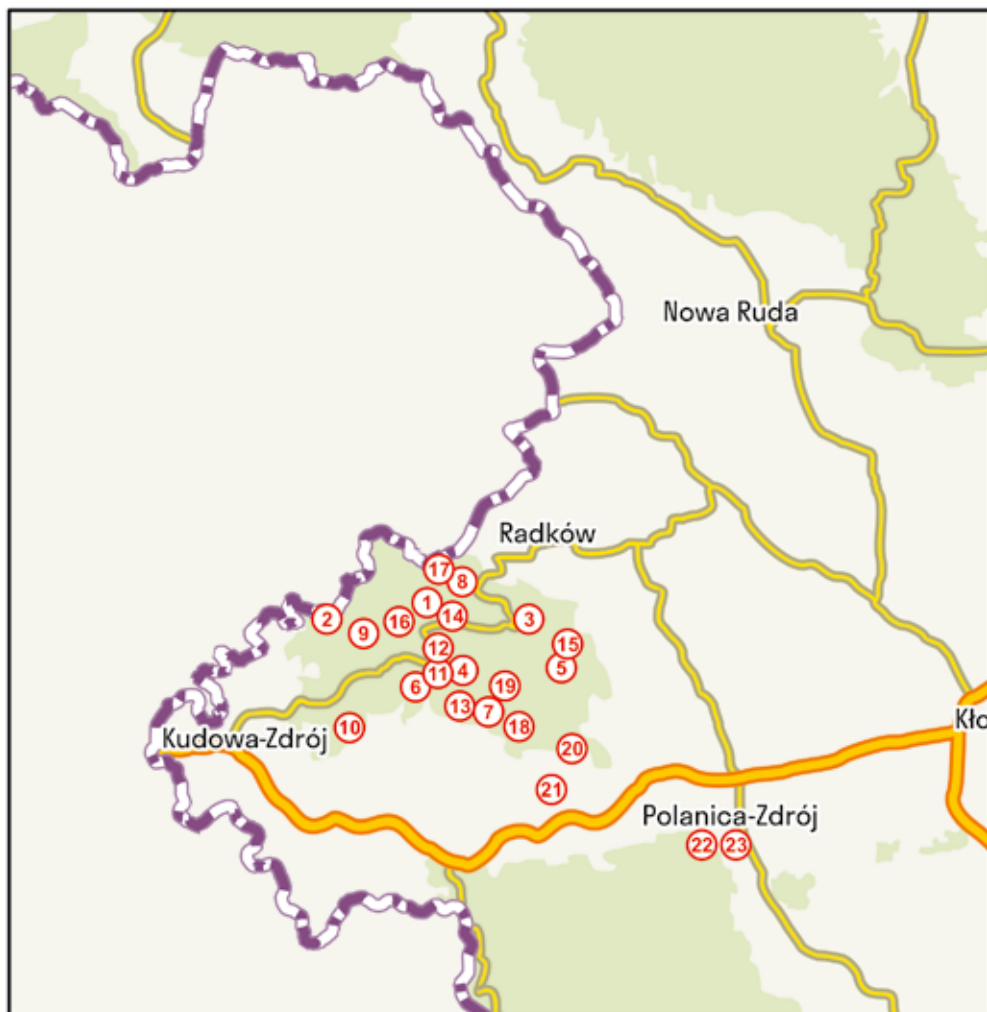




## OSOBLIWOŚCI PRZYRODY



Zainstaluj aplikację „Mapy.cz”,  
zeskanuj telefonem kod  
i zobacz atrakcje na żywo.





## OSOBLIWOŚCI PRZYRODY

Skalny grzyb z Gór Stołowych  
fot. Tadeusz Kandefer



# Park Narodowy Gór Stołowych

Góry Stołowe - kraina zrodzona z morza

- Szczeliniec Wielki
- Błędne Skały
- Skalne Grzyby
- Ekocentrum PNGS

Park Narodowy Gór Stołowych

ul. Słoneczna 31

57-350 Kudowa Zdrój

tel. +48 74/ 8661-436, +48 74/ 8662-097

[pngs@pngs.com.pl](mailto:pngs@pngs.com.pl)

[www.pngs.com.pl](http://www.pngs.com.pl)



## 1 Szczeliniec Wielki

Najwyższy (919 m n.p.m.) szczyt Gór Stołowych, w którym erozja wyrzeźbiła wspaniałe formy skalne. Do najbardziej znanych z nich należą Kwoka, Mamut zwany też Małpoludem, Wielbłąd, Głowa Księżniczki Emilki, Stoń i Kazalnica. Niezmiernie ciekawa jest szczelina skalna Piekiełko, gdzie specyficzny mikroklimat powoduje, że śnieg zalega tutaj zwykle do połowy czerwca. Na szczyt prowadzi niemal 700 stopni schodów, z których 665 kamiennych na początku XIX w. zbudował Franz Pabel, sołtys pobliskiego Kartowa. Stojące na wierzchołku schronisko w stylu tyrolskim powstało w 1845 r.

Punktem wyjścia wycieczek na Szczeliniec Wielki jest Kartów.



## 2 Błędne Skały

Liżący ok. 22 ha powierzchni obszar Błędnych Skał jest zespołem osobliwych form skalnych o wysokości 6–11 m, wytworzonych wskutek wietrzenia piaskowca ciosowego. Trasa turystyczna prowadzi labiryntem szczelin i zaułków oddzielających bloki skalne, z których wiele ma własne nazwy (Skalne Siodło, Kurza Stopka, Tunel, Wielka Sala). W pobliżu znajduje się Głaz Trzech Krzyży, dawny pilnie strzeżony punkt celny między hrabstwem kłodzkim a Królestwem Czech. Według legend, wryte na nim daty upamiętniają przyłapanie przemytników (najstarsza 1616). Z platformy widokowej Skalne Czasze zobaczyć można Szczeliniec Wielki i Mały, Broumovską vrchovinę, miasteczko Machov, a czasami Karkonosze.

Dolny parking znajduje się przy Drodze Stu Zakrętów (polana YMCA), do górnego prowadzi Droga Puszczańska (3,5 km).

## Tajemnica Błędnych Skał

Ogromnie dawno temu, w miejscu dzisiaj tak chętnie odwiedzanego i podziwianego przez turystów labiryntu skalnego Błędne Skały, wznosiła się nad okolicą potężna góra z litego piaskowca. Nazywano ją Skalniakiem. Widoczną z daleka i majestatyczną wybrano na miejsce modlitw i ofiar dla pogańskich bożków. Schodzono się tutaj w umówione dni, aby je słać oraz prosić o pieczę nad rodzinami i domostwami.

I tak, pewnego wiosennego wieczoru, gdy w dolinach i wąwozach rośliny wypuściły już liście, a na wyższych górach leżał jeszcze śnieg, przybyła tutaj gromada ludzi złożyć ofiary bóstwom pól i łąk, prosząc o dobre plony i pieczę nad chudobą i gumnami. Kiedy na kamieniu ofiarnym paliły się już wonne zioła i kaptan sposobił się do złożenia ofiary z młodego kozłęcia, dostrzegli nieznanego, który w bezruchu przyglądał się im z uwagą. Był to mężczyzna słusznej postury, z długą rudą brodą, odziany w bogatą szatę. Poproszono go by wraz z nimi upadł na kolana i oddał cześć bóstwom.

Liczyrzepa – bo to on był właśnie – nie przyłączył się do gromady. Rozeźlony kaptan, który zdążył już rozpoznać w obcym Duchu Gór, rzucił w jego stronę lekceważące słowa, że nie wierzy już w jego moc, zaś ich bóstwa są mocniejsze i zapewniają lepszą opiekę. Kiedy również inni zaczęli naigrywać się z Liczyrzepą, ten rozgniewany tupnął nogą. Rozpętało się piekło: zatrzęsała się góra, z hukiem zaczęły pękać i walić się skały, rozwarły się liczne szczeliny, chmury pyłów przysłoniły niebo, a grozę potęgowały błyskawice i gromy. Przerażeni ludzie starali się skryć, gdzie kto mógł. Wielu z nich przepało w urwiskach. Gdy ziemia i niebo uspokoiły się, Liczyrzepa już nie było. Na miejscu wcześniej niemal płaskiej powierzchni pojawiło się rumowisko beładnie spiętrzonych bloków skalnych o różnych kształtach i wielkości, porozdzielanych licznymi szczelinami i rozpadlinami. Ludzie jak najprędzej starali się opuścić to miejsce lecz nie było to proste, tym bardziej, że zapadła już noc. Nadal obawiając się gniewu Liczyrzepy cicho nawoływali się, przeciskali szczelinami, blisko jeden drugiego bo w gromadzie raźniej.





Wreszcie zziębnięci, głodni, poranieni i obdarceni wydostali się stamtąd, gdy słońce już dobrze chyliło się ku zachodowi.

Przez długi czas unikano tego przeklętego miejsca, jak nazywano teraz górę, a imię Liczyrzepy wymawiano z oczcią i bojaźnią. Gdy wieść o strasznych wydarzeniach znacznie przycichła, i pozostało ono tylko w pamięci starców, kilku śmiazków nie bacząc na przestrogi odważyło się wejść na górę. To, co zobaczyli, dech w piersiach zapierało!

Hen, daleko przed nimi roztaczały się rozległe widoki aż po Śnieżkę, o której powiadano, że mieszka pod nią sam Liczyrzepa. Z tyłu piętrzyły się bezładnie potężne głązy przypominające jakieś stwory, maskary, budowle, grzyby, a między nimi rozpadliny i długie, kręte korytarze. Jednym słowem – skalny labirynt.

Skusił on śmiazków, tym bardziej, że nikt dotąd ich nie niepokoił. Z trudem przeciskali się wąskimi szczelinami, przezornie znacząc drogę. W wielu miejscach z przerażeniem oglądali zbiegające kości zwierząt, a nawet ludzi. Znaleźli wiele gniazd wilków i wilcze szczepienia, dlatego później miejsce to nazywano również Wilczymi Dołami. Po długim kluczeniu i podziwianiu ciekawych kształtów skał z ulgą ujrzeli ponownie otwartą przestrzeń.

*wg Romany i Leszka Majewskich*



### 3 Radkowskie Skały

Formy skalne położone na południe od Radkowa wraz z Filarami Skalnymi tworzą północno-wschodnią krawędź środkowego piętra Gór Stołowych w postaci okazałego muru o wysokości dochodzącej do 100 m. Złożony jest on z potężnych piaskowcowych baszt, filarów i fantazyjnie ukształtowanych skał noszących własne, niekiedy romantyczno-turystyczne nazwy. Poszczególne z nich lub grupy skalne porozielane są stromymi żlebami, labiryntami, tunelami i szczelinami. Szczególnie ciekawa jest Zbrojownia Herkulesa z licznymi oknami skalnymi. Na skałach wykute są pamiątkowe napisy Śląskiego Towarzystwa Leśnego z 1. połowy XX w. Atrakcją Radkowskich Skał stanowią liczne drogi wspinaczkowe.

Najlepsze dojście do Radkowskich Skał prowadzi z parkingu przy Drodze Stu Zakrętów.



### 4 Białe Skały

Zgrupowanie okazałych skał piaskowcowych, zwane także Białymi Kamieniami lub Białymi Ścianami, stanowi północno-wschodni cypel pasma Narożnika w pobliżu Lisiej Przełęczy. Dochodzące do 20–30 m wysokości bastiony skalne, maczugi i iglice oddzielają głębokie, niemal pionowe rozpadliny. Ciągną się kilkoma grupami na przestrzeni ok. 1 km, a znaczna zawartość kwarcu w piaskowcach nadaje im jasnoszary, białawy kolor. W latach 60. XX w. Białe Skały odkryli dla siebie amatorzy wspinaczki z Saksonii i niektórym skałkom nadali karciane nazwy nawiązujące do gry w skata (m.in. As Atu, Walet, Bibza). Wśród skał znajdziemy również postacie z Kubusia Puchatka: Misia, Prosiaczka i Tygryśka.

Najlepsze dojście do Białych Skał prowadzi z parkingu na Lisiej Przełęczy przy Drodze Stu Zakrętów.





## 5 Skalne Grzyby

Bardzo rozległe zgrupowanie oryginalnie ukształtowanych grzybów, maczug, baszt i bram skalnych, rozrzucone na długości ok. 2 km oraz wysokości 680–700 m n.p.m. w północnym fragmencie stoliwa Gór Stołowych, między Batorowem i Karłowem. Skalne Grzyby powstały w wyniku nierównomiernego wietrzenia warstw piaskowca. Odporniejsze z nich, o spoiwie krzemionkowym, tworzą kapelusze grzybów, a mniej trwałe formacje piaskowca marglistego to ich trzony. Spotkać można grzyby podwójne, stojące jeden na drugim, co oznacza, że różna odporność powtarzała się wielokrotnie. Wiele form skalnych ma własne nazwy, m.in. Skalne Wrota, Berło Duchy Gór, Głowa Psa, Pingwinki czy Borowiki.

Najlepsze dojście do Skalnych Grzybów prowadzi żółtym szlakiem turystycznym z Batorowa (Szczytna).



## 6 Łężyckie Skalki

Zgrupowanie niewielkich skałek piaskowcowych rozrzucone jest wśród rozległej łąki górskiej u podnóża Narożnika, pomiędzy Lisią Przełęczą a Rogową Kopą, na wysokości 740–780 m n.p.m. Niewysokie (3–4 m) i mało efektowne, wyróżniają się położeniem. W połączeniu z samotnymi, parasolowato ukształtowanymi drzewami daje to egzotyczny krajobraz o stepowym charakterze, co sprawia, że za sprawą geografa prof. Wojciecha Walczaka przyjęła się dla tego obszaru potoczna nazwa Sawanna Afrykańska. Występują tutaj liczne cenne rośliny górskie, m.in. pełnik europejski (zwany różą kłodzką), dziewięsiś beztłodygowy, arnika górska, ciemiężycza zielona, goryczuszka czeska oraz kilka gatunków storczyków.

Przez Łężyckie Skalki prowadzi zielony szlak turystyczny z Lewina Kłodzkiego na Lisią Przełęcz.



## 7 Skały Puchacza

Usytuowane między Narożnikiem a Urwiskiem Batorowskim ściany skalne, nazywane także Sowimi Skałami, uległy znacznym przekształceniom przez uruchomiony tutaj w 2. połowie XIX w. kamieniołom Mogador, funkcjonujący jeszcze w niewielkim zakresie krótko po II wojnie światowej. Pozyskiwany w nim piaskowiec wstępnie obrabiano na miejscu i przewożono zaprzęgami konnymi do Szczytnej. Po kamieniołomie zachowały się potężne ściany eksploatacyjne o wysokości sięgającej 30 m, półki skalne i rumowisko oraz kamienna pochylnia służąca do transportu bloków piaskowca. Dawniej u stóp Skał Puchacza stała leśniczówka oferująca również noclegi dla turystów.

Na Skałach Puchacza niebieski szlak turystyczny z Karlowa do Dusznik-Zdroju spotyka się ze szlakiem zielonym z Polanicy-Zdroju do Karlowa.



## 8 Wodospady Pośny

Potok Pośna w strefie źródłiskowej ma dwie odnogi, które połączone za Skalnymi Wrotami fantazyjną grupą skalną w kształcie bramy spływają stromym żlebem poniżej Karlówka. Skalisty wąwóz Pośny w 1. połowie XX w. został upiękaszony na potrzeby turystów. Przez system zastawek zatrzymywano wodę i co pewien czas spuszczano ją, co dawało efekt naturalnego wodospadu. Kiedy rozbudowano ujęcia wody przepływ powierzchniowy znacznie się zmniejszył, a po II wojnie światowej urządzenia hydrotechniczne uległy degradacji. Miejsce to pozostaje jednak nadal wystarczająco atrakcyjne i bez tych sztucznych osobliwości. Jego okolice są szczególnie cennym obszarem leśnym.

Obok Wodospadów Pośny prowadzi żółty szlak turystyczny z Radkowa do Pasterki.





## 9 Krągłe Mokradło

Obumierające torfowisko wysokie Krągłe Mokradło, położone na wysokości 820–830 m n.p.m. na południowy wschód od Błędných Skał, jest pozostałością zespołu torfowisk, które w przeszłości pokrywały niemal całą wierzchovinę Skalniaka. Przeprowadzona w XIX w. melioracja doprowadziła do murszenia torfu i zaniku roślinności wilgociolubnej. Na jej miejsce wprowadzono monokulturę świerka pospolitego. Przegradzanie rowów melioracyjnych systemem zastawek, rozpoczęte w 2005 r., uniemożliwia szybki odpływ wody, przez co ten fragment wierzchowiny znów jest w nią bardziej zasobny. Obejrzenie tego miejsca z bliska umożliwia ponad 200-metrowy pomost prowadzący w poprzek torfowiska.

Krągłe Mokradło leży na trasie ścieżki edukacyjnej między parkingiem przy Drodze Śtu Zakrętów a Błędnymi Skałami.



## 10 Krucza Kopa

Odosobniona, wyraźnie wypiętrzona Krucza Kopa (721 m n.p.m.) oddziela Jerzykowice Wielkie od Darnkowa. Jej kulminacją jest duża formacja skalna, obciążona od wschodu kilkudziesięciometrowym urwiskiem, na którego szczycie ustawiony został krzyż. Przy zielonym szlaku w kierunku Jerzykowic znajduje się trzymetrowa skałka, stanowiąca przykład zróżnicowanej odporności granitu na wietrzenie. Kolejne, sporych rozmiarów formy skałkowe występują przy szlaku niebieskim, trawersującym wschodni stok. Tutaj widać strumienie blokowe czyli linijne skupiska kanciastych głazów, które swoje istnienie zawdzięczają odpadaniu ze ściany skalnej, a następnie powolnemu zsuwaniu się w dół zbocza.

Najlepsze dojście na Kruczą Kopę prowadzi zielonym szlakiem turystycznym z Darnkowa.

## 11 Góra Ptak z Fortem Karola

Z rozkazu Fryderyka Wilhelma II w 1790 r. na krawędzi opadającego pionowo północnego zbocza szczytu Ptak (841 m n.p.m.) major Bonaventura von Rauch rozpoczął budowę fortu dla kilkusobowej załogi. Miał on strzec koło Lisiej Przełęczy drogi prowadzącej do Radkowa. Podczas realizacji fortu wykorzystane zostały miejscowe skały piaskowcowe, które również włączono w system obronny. Na skutek zmian politycznych w XIX w. obiekt został opuszczony. Zachowały się jedynie fragmenty muru z resztkami bramy. Wewnątrz fortu znajduje się otoczony niegdyś murami dziedziniec, skąd schodki kierują do punktu widokowego, na którym stoi postument wskazujący strony świata.

Obok Fortu Karola prowadzi żółty szlak turystyczny z Dusznik-Zdroju do Karlowa.



## 12 Narożnik

Czwarty co do wysokości (851 m n.p.m.) szczyt Gór Stołowych wznosi się na południowy wschód od Lisiej Przełęczy, oddzielającej go od masywu Skalniaka. Ku zachodowi i południu Narożnik opada pionowymi ścianami, dzięki czemu jest popularnym miejscem do wspinaczki skałkowej (ponad 100 dróg). Wierzchołek oraz skalne urwiska stanowią doskonałe punkty widokowe na całe Góry Stołowe oraz Obniżenie Dusznickie, Wzgórza Lewińskie, Góry Bystrzyckie i Góry Orlickie. Przy szlaku wiodącym przez Narożnik w 1997 r. zastrzelono dwójkę turystów, studentów wrocławskiej Akademii Rolniczej. O tragedii tej przypomina wmurowana na szczycie tablica oraz stalowa kapliczka w miejscu zbrodni.

Przez Narożnik prowadzi niebieski szlak turystyczny z Dusznik-Zdroju przez Łężycę do Karlowa.





## 13 Skalna Czaszka

Sz szczególnie oryginalną formację skalną stoliwa Narożnika bezpiecznie i legalnie odwiedzić można dopiero od 2021 r. Jest to twór całkowicie naturalny, którego „oczodoły” to kawerny czyli pozostałości po bąblach gazowych powstających w trakcie przekształcania luźnego piasku w twardy piaskowiec. Zalegająca w piasku materia organiczna ulegając rozkładowi wytwarzała gazy, które formowały bąble nie mogąc uciec spod warstwy piasku. Następnie w trakcie procesów erozji stopniowo usuwane warstewki piaskowca „otworzyły” bąble tworząc dwie komory. Pomiędzy nimi doszło do pęknięcia i oderwania skały tworząc „usta”. Oderwana skała zsunęła się kilkadziesiąt centymetrów do przodu.

Najlepsze dojście do Skalnej Czaszki prowadzi niebieskim szlakiem turystycznym z parkingu na Lisiej Przełęczy.



## 14 Kamień Popielny

Kamień Popielny leżący na wysokości 750 m n.p.m. jest jednym z największych bloków górnego piaskowca ciosowego w Górach Stołowych, liczącym ponad 10 m długości i 6 m wysokości. Jego nazwa nawiązuje do XVIII-wiecznej opowieści o pewnym wieśniaku z Karłowa, który wypalał karczowisko przygotowując je pod pole uprawne. Wiatr niespodzianie przeniósł płomień na las rosnący u stóp Szczelińca Wielkiego, a wielki pożar strawił go do samych skalnych ścian. Na jednej z bocznych powierzchni bloku wryty jest stary drogowskaz turystyczny z czasów niemieckich kierujący do Karłowa. Po przeciwnej stronie drogi inna, wykuta w kamieniu strzałka, wskazuje ścieżkę wiodącą do Radkowa.

Kamień Popielny stoi przy skrzyżowaniu szosy od Drogi Śtu Zakrętów do Pasterki z czerwonym szlakiem turystycznym.

## 15 Pielgrzym

Spośród licznych skalnych ścian i baszt tworzących koronę Progu Radkowa najbardziej spektakularny jest bastion skalny Pielgrzym (672 m n.p.m.). Tworzą go dwie bliźniacze baszty piaskowcowe, wysokie na ok. 30 m, górujące nad wielkim amfiteatrem Cedro-  
nu oraz starym kamieniołomem powyżej Wambierzyc. Duże wrażenie wywiera tutaj nie tylko olbrzymia ściana skalna oglądana od strony jej podnóża. Z zabezpieczonego stalowymi barierkami punktu widokowego na szczycie Pielgrzyma rozciąga się szeroki widok na przedpole Gór Stołowych, w tym na jedno z najciekawszych wzniesień w okolicy, górę-świadek Mnich, ukazującą dokąd niegdyś sięgała płyta piaskowcowa.

Sz szczególnie warta polecenia jest trasa na Pielgrzyma prowadząca zielonym szlakiem turystycznym od Stroczeżo Zakrętu.



## 16 Pustelnik

Wododziałowe wzniesienie pomiędzy Szcze-  
lińcem Małym a Skalniakiem, zwane Pu-  
stelnikiem (788 m n.p.m.), nie przypomina  
w niczym szczytu górskiego. Niemal całko-  
wicie płaska powierzchnia stanowi szeroką  
na setki metrów łąkę, która jest tłem dla  
najbardziej osobliwego krajobrazowego  
elementu tego miejsca. Są nim nieregular-  
nie rozmieszczone duże bloki piaskowca  
o długości dochodzącej do 10 m i wysoko-  
ści do 4 m. Widoczne z zielonego szlaku tu-  
rystycznego zgrupowanie to jedynie część  
wszystkich bloków na Pustelniku, łącznie jest  
ich kilkanaście, najwięcej w lesie poza szla-  
kiem. Pochodzenie bloków skalnych to jedna  
z większych zagadek rozwoju geomorfolo-  
gicznego Gór Stołowych.

Do bloków skalnych na Pustelniku prowadzi zielony szlak turystyczny z Pasterki lub z Karłowa.





## 17 Ścianki

Malowniczy mur skalny, tworzący krawędź wierzchołwiny środkowego piętra Gór Stołowych, ciągnie się na odcinku ok. 1 km od Białej Skąły do Karłówka, poniżej Drogi nad Urwiskiem, na wysokości 700–720 m. Ma on postać szeregu baszt i filarów skalnych, mniej lub bardziej od siebie oddalonych, wyrastających ze zbocza porośniętego lasem świerkowym z domieszką buka. Oryginalne, silnie zwietrzałe i spękane skały tworzą tutaj duże masywy o wysokości sięgającej 20–30 m. Ściany stanowią jeden z bardziej atrakcyjnych zakątków w północnej części Gór Stołowych, dlatego też u ich stóp już w końcu XIX w. zbudowano ścieżkę turystyczną, łączącą Karłówkę z Pasterką i Szcelińcem Wielkim.

Ścianki znajdują się bezpośrednio przy żółtym szlaku turystycznym prowadzącym z Radkowa do Pasterki,



## 18 Urwisko Batorowskie

Łiążące 2,3 km długości urwisko, ciągnące się od doliny Mostowej Wody po Grodczy Dół, jest doskonałym punktem widokowym, m.in. na Obniżenie Dusznickie i Wzgórze Lewińskie. Ściany skalne oraz szeregi filarów poprzedzielanych żłębami osiągają tutaj kilkadziesiąt metrów wysokości. Niektóre z nich noszą odrębne nazwy i stanowią cel wspinaczek. Równoległe do krawędzi urwiska prowadzi Pątnicza Ścieżka do sanktuarium maryjnego w Wambierzycach, jeden ze szlaków pielgrzymkowych, które ukształtowały się po wojnie trzydziestoletniej. Ścieżce towarzyszą kamienne słupki z przełomu XVIII i XIX w. wyznaczające granicę dóbr królewskich i posiadłości barona Michaela von Stillfried.

Wzdłuż Urwiska Batorowskiego prowadzi zielony szlak turystyczny z Karłowa do Batorowa (Szczytna).

## RÓŻA KŁODZKA

Róża kłodzka, czyli pełnik europejski, to roślina z rodziny jaskrowatych, osiągająca wysokość ok. 60 cm. Ma wzniesione, pojedyncze, rzadko rozgałęzione łodygi, na których występują dwa lub trzy kwiaty, przypominające wyglądem kuliste róże. Kwitnie od maja do czerwca, kiedy to zapylane przez owady kwiaty ukazują pełnię swoich możliwości. Lubi podmokłe tereny, najlepiej jej na łąkach bagiennych, torfowiskach i brzegach potoków – w tych miejscach znajdziemy ją najczęściej. Jest rośliną ściśle chronioną, której pod żadnym pozorem nie można zrywać.

Powiadają, że władca gór Liczyrzepa wędrując niegdyś po Ziemi Kłodzkiej w jednej z wiosek trafił na zrękowiny. Przyłączył się do korowodu płaszącego poza kręgiem światła i bawił się wybornie. Ale kiedy do ogniska dorzucono drewno, buchnął ogień oświetlając także jego postać. Kto żyw rzucił się do ucieczki. Zdumiało to Liczyrzepę i dopiero po chwili uświadomił sobie, że zapomniał zrzucić z siebie szkaradny wygląd, jaki przybrał rozprawiając się ze zbójcami gnębiącymi kupców. Żał mu się zrobiło ludzi, którym przerwał wspaniałą zabawę i postanowił im to wynagrodzić. Pozostał w okolicy nieco dłużej i zadbał, aby tutejszych mieszkańców nie nękały złe przypadłości, sprawił także, że z ziemi wytrysnęły źródła smacznym i orzeźwiających wód. W swojej hojności władca gór przyozdobił łąki pięknymi złocistymi różami, które teraz spotkać można kwitnące wiosną w całej kłodzkiej krainie.



Mimo wymiany narodowościowej na tych terenach, róża kłodzka od kilku stuleci jest symbolem Ziemi Kłodzkiej. Przed II wojną światową była także godłem Kłodzkiego Towarzystwa Górskiego (Glatzer Gebirgsverein), którego członkowie nosili znaczki z jej miniaturą. Kwiatem tym oznaczano wydawnictwa poświęcone Ziemi Kłodzkiej.





## 19 Wielkie Torfowisko Batorowskie

Ostatnie, zasilane tylko przez wody opadowe, „żywe” torfowisko wysokie na terenie Gór Stołowych obejmuje obszar ochrony ścisłej o powierzchni ok. 40 ha. Choć na fragmenty bagien wkroczył las, to większa ich część dotrwała do naszych czasów w stosunkowo nienaruszonym stanie. Stwierdzono tutaj występowanie 127 gatunków roślin, a wśród nich stanowisko po raz pierwszy opisanej tu w 1838 r. sosny błotnej, wpisanej do polskiej Czerwonej Księgi Roślin. Torfowisko nie jest dostępne do zwiedzania, można je oglądać tylko z dróg wiodących jego skrajem. W sąsiedztwie istniało niegdyś Małe Torfowisko Batorowskie, które zamarło na skutek zmeliorowania.

Leśną drogą, południowo-wschodnim skrajem rezerwatu, prowadzi żółty szlak turystyczny z Dusznik-Zdroju do Karłowa.



## 20 Skala Józefa

Grupa silnie spękanych, wysokich na ok. 3 m skał o fantazyjnym kształcie i drobnym, poziomym uwarstwieniu wznosi się na dużej, nachylonej płycie, na krawędzi urwiska powyżej kaplicy św. Anny i kalwarii na skraju grzbietu Hanuli. Obecnie miejsce to położone jest wśród gęstego lasu, ale dawniej było bardzo chętnie odwiedzanym punktem widokowym na południową okolicę. Z okresu turystycznej świetności przy ścieżce zachowały się kamienne kierunkowskazy z napisami *Zum Josefstein*. Na jednym z nich, poza strzałką wskazującą kierunek marszrutu, wyryta została także informacja, że: *Rauchen im Walde ist verboten (Palenie w lesie jest zabronione)*.

Przy Skale Józefa prowadzą szlaki turystyczne do Karłowa: żółty z Dusznik-Zdroju oraz zielony z Polanicy-Zdroju.



## 21 Grzybki w Złotnie

Dwie fantastyczne, piaskowcowe skałki o wysokości ok. 4 m, „zawieszane” nad drogą z Łęczyc do Szczytnej, w pobliżu mostu na Kamiennym Potoku, nosiły przed II wojną światową nazwę *Goldbacher Tor* czyli Brama do Złotna. Sama dolina potoku stanowiła przy tym bardzo romantyczny zakątek. Dla malowniczych skałek oraz stojącej u ich podnóża dawnej gospody o wdzięcznej nazwie *Kleine Schweiz* licznie odwiedzali Złotno głównie kuracjusze z pobliskich Dusznik-Zdroju. Istniał tutaj również należący do Carla Viezensa, corocznie rozpoczynający sezon 15 maja, zajazd i pensjonat *Zum Goldbacher Felsen* z wielką salą taneczną.

U podnóża Grzybków prowadzi żółty szlak turystyczny z Dusznik-Zdroju przez Skalne Grzyby do Karlowa.



## 22 Piekielna Dolina

Głęboka i wąska przełomowa dolina Bystrzycy Dusznickiej oddziela Piekielną Górę w Górach Stołowych od masywu Wolarza w Górach Bystrzyckich. Jej pełne tajemnic okolice uważane są za jeden z najpiękniejszych krajobrazowo zakątków Ziemi Kłodzkiej. Wzdłuż rzeki prowadzi szosa z Polanicy-Zdroju do Szczytnej, kilkakrotnie przecinająca poprowadzoną tędy w latach 1890–1895 linię kolejową do Kudowy-Zdroju. Piekielna Dolina stanowi specjalny obszar ochrony cennych elementów przyrodniczych i kulturowych w ramach europejskiej sieci Natura 2000. Oprócz połodowcowego boru sosnowego, najważniejszym obiektem roślinnym na tym terenie jest tajemna jednostronna z rodziny storczykowatych.

Wschodnią część doliny prowadzi czerwony szlak turystyczny z Polanicy-Zdroju do Schroniska PTTK Pod Muflonem.





## 23 Reliktowy bór sosnowy na Garncarzu

Najbardziej niezwykłym siedliskiem Piekielnej Doliny od strony Gór Stołowych jest endemiczny naskalny bór sosnowy. Badania biometryczne określiły wiek miejscowej populacji sosny na kilka tysięcy lat, włączając ją do reliktywów glacialnych. To jeden z bardziej unikatowych zespołów w polskich Sudetach, na Ziemi Kłodzkiej stwierdzony jedynie w rejonie Szczelińców Wielkiego i Małego oraz na niewielkim fragmencie południowych stoków Garncarza, gdzie porasta obszar gładzowiska i tworów skalnych. Tutejsze sosny są całkowicie odmienne od wszystkich znanych krajowych populacji, a najbliższe im genotypy występują w okolicach koła podbiegunowego w Finlandii. Sosny z Piekielnej Doliny przystosowały się do egzystowania w ekstremalnych warunkach. Rosną na stromych i silnie kamienistych zboczach, na ubogim podłożu. Charakteryzują się długimi, prostymi pniami z wysoko ulokowaną, wąską koroną o krótkich i delikatnych gałęziach, co umożliwia im rzucanie zalegających opaz śniegu.



Reliktowe sosny zobaczyć można w połowie czarnego Leśnego Szlaku Wspinaczkowego prowadzącego z Polanicy-Zdroju na Szczytnik.